

BYGGNADSANTIKVARISK RAPPORT 2011:01

Ångpannecentralen, Eskil 20, Lund

Antikvarisk rapport 2011

Carita Eskeröd

Kulturen, Lund 2011

Carita Eskeröd

Eskil 20, Ångpannecentralen, Lund.

Enkel byggnadsdokumentation.

Kulturhistoriska föreningen för södra sverige
regionmuseet lund, <http://www.kulturen.com/>

Box 1095

221 04 Lund

Innehållsförteckning

1. Inledning	sid 5
2. Administrativa uppgifter	sid 5
3. Byggnadshistorik och beskrivning	sid 5
4. Ritningar och tryckta källor	sid 8
5. Bilaga	sid 8

1. Inledning

På uppdrag av Regionservice, en del av Region Skåne, har Kulturen i Lund genomfört en enkel byggnadsdokumentation av byggnaden på ovan nämnda fastighet. Bakgrunden till dokumentationen är att ångcentralen, både byggnaderna från tidigt 1900-tal och 1970-talet kommer att rivras för att ge plats åt nya vårdbyggnader. Dokumentationen bygger på fotografering men innehåller inte ytterligare arkivstudier. För utförligare bakgrundshistoria hänvisas till Bevaringsprogrammet "Lund utanför vallarna del I" och "Lunds historia, nyare tiden" av Ragnar Blomqvist. Vid besiktningstillfället var koltornet och källaren inte åtkomliga.

Ångcentralen har arkitektoniska värden präglade av 1910- och 1920-talens byggnadsskick med gedigen tegelarkitektur av Salomon Sörensens design. Fasader av handslaget Börringetegel, vita fönstersnickerier och svartglaserat taktegel. Byggnaden har även en kulturhistorisk betydelse då den utgjort en förutsättning för annan verksamhet på lasarettområdet och producerat el och ånga. Men förändringar har gjort byggnaden mindre tydligt läsbar. Bland annat saknas skorstenen och interiören är ändrad liksom delar av fasaden. Byggnaden har inget framträdande läge i området då den ligger bakom högre hus.

2. Administrativa uppgifter

Fastighetsbeteckning: Eskil 20, Lund

Kommun: Lund

Beställare: Regionservice, Stefan Degerman, Byggnad 23, 221 85 Lund

3. Byggnadshistorik och beskrivning

Historik. Länslasarettet i Lund öppnade 1768 i ett f d bostadshus på nuvarande universitetsplatsen. Efter ett par år flyttade verksamheten till kvarteret Paradiset norr därom. Inrättningens utveckling gick i början långsamt och 1768 kunde sex patienter tas emot. Lasarettet har sedan starten byggts ut och om i olika perioder. Vid 1900-talets början hade lasarettet nått en ansevärd storlek, antalet sängplatser uppgick till 340. Men lasarettet var en opraktisk anläggning och driften måste rationaliseras. Detta resulterade bland annat i ett nytt ångpannehus som stod klart 1905 i kv Paradisets västra gräns (detta är alltså inte den för dokumentationen aktuella ångcentralen). Ångpannehuset producerade värme, ljus, kraft och varmvatten för hela sjukhuset.¹

Behovet av ytterligare utvidgning gjorde sig åter gällande efter ett tiotal år. Tomtmarken i kv Paradiset var nu helt exploaterad efter den senaste utbyggnadsperioden 1901-1905. Nya byggnader planerades öster och nordost om Allhelgonakyrkan. Mellan åren 1915-1918 uppfördes här en administrationsbyggnad med

¹ Vid Regionarkivet i Lund finns ritningar till ett ångpannehus daterade 1903. Ritningarna visar exteriör, sektion och plan med maskinella och sanitära installationer.

poliklinik och röntgenavdelning samt byggnader för kvinnokliniken (hus 23), medicinska kliniken (22) och det aktuella ångpannehuset/ångcentralen (26). De nya byggnaderna knöts samman med det gamla området i söder genom en förbindelsegång över Allhelgona Kyrkogata och kontakten underströks genom att huvudfasaderna på de nya byggnaderna förlades åt söder. De tre byggnaderna som är ritade av Salomon Sörensen fick en enhetlig utformning i en kärv, nationalromantisk stil som i stor grad bygger på material/volymverkan.

1957 miste den aktuella ångcentralen sin funktion då en ny ångcentral invigdes. Byggnaden är idag kraftigt ombyggd och tillbyggd med flera volymer. Inga spår av den ursprungliga verksamheten eller funktionen finns kvar invändigt. Under 1970- och 1980-talen genomgick huset flera genomgripande ombyggnader. Mot väster uppfördes 1976-77 en större tillbyggnad inrymmande tekniskt kontor. 1999 byggdes verkstaden ut mot väster och ett gastubsförråd tillkom. Åren kring 2007 renoverades och byggdes nästan hela huset om invändigt. Tillbyggnaden från 1970-talet är sammanbyggd med de äldre byggnadskropparna. En trappa leder ner till källaren under tillbyggnaden, varifrån kulvertar leder vidare under lasaretsområdet.

Beskrivning. Ångcentralen är sammansatt av flera olika volymer. De första byggnadskropparna; den södra byggnadskroppen, mittenflygeln (1916-18) samt kolhuset (1927-29), är uppförda med fasader i handslaget brunrött Börringetegel med trappad takfotsgesims och sockel av prickhuggen granit. De två förra har tak klädda med svart glaserat taktegel och den senare svart plåttak. Fönstren är osymmetriskt placerade och avspeglar rumsfördelningen. Alla fönster var tidigare vita med småspröjsade snickerier. Dessa fönster finns bevarade i öster och sydost, i övrigt har merparten av fönsteröppningarna förändrats, troligen under 1970-1980-talen. Till huset hörde tidigare en hög industriskorsten placerad vid det nordvästra hörnet av mittenflygeln. Invändigt är byggnaden i mycket stor omfattning helt ombyggd från att ha varit två stora salar och en bostad för övermaskinisten till att idag vara indelad i främst många små kontorsrum. Den större tillbyggnaden från 1976-77 mot väster är uppförd med rödbrunt fasadtegel och det valmade sadeltaket är klätt med återanvänt svartglaserat tegel.

Den södra byggnadskroppen med valmat sadeltak är i två våningar med vindsvåning och källare. Den renoverades och byggdes om senast för ca tre år sedan och har senast använts som kontor och verkstad. Byggnaden rymmer många mindre kontorsrum på både vinds- och ovanvåningen och på bottenvåningen finns bland annat verkstad och pausrum. Det inredda vindsplanet nås via en nyare trappa placerad i den höga öppna mittenflygelns ovanvåning. På ovanvåningen i den södra byggnadskroppen är taket dekorativt utformat med kassettindelning, ett brett hålkäl och väggarna indelade genom pilastrar med kapital. Tack vare denna utformning ser man tydligt den södra byggnadskroppens tidigare rumsfördelning; en enda stor sal i väster och övermaskinistens bostad i öster. Pilastrarna är samtidigt en del av stomkonstruktionen

varpå takbjälkarna vilar. Takstolarna är av trä. Sentida mellanväggar är fristående såtillvida att de inte följer stomkonstruktionen. Taken är i övrigt skivklädda och väggarna är släta och vitmålade. I sydost finns ett trapphus med en tvåarmad svängtrappa med kaklad spindel och trappsteg i terrazzo.

Utifrån ritningar över Lunds Lasarett Ångpannehus, Maskinella installationer kan man utläsa byggnadens tidigare funktion. I bottenvåningen i den östra delen låg en verkstad och däröver bostad för övermaskinisten. Ritningarna är något svårtolkade men bostaden bestod sannolikt av två rum och kök, förråd, samt wc och handfat. Den västra delen upptogs av en maskinsal i två våningar. I maskinsalen fanns två ångmaskiner och generatorer för elproduktion och varmvattenberedare för tappvatten.

Mittflygeln. På baksidan av den södra byggnadskroppen, mot norr, ligger en bred mittflygel med sadeltak som tidigare kröntes av en lanternin. Lanterninen togs troligen bort vid 1970-talets ombyggnader. Senaste användning har varit kontorsutrymmen och pausrum på ovanvåningen och verkstad och snickeri på bottenvåningen.

Utrymmena på ovanvåningen är indelade i mindre kontorsrum och ungefär mitt i salen som till största delen är öppen nästan upp tillnock, leder en trappa upp till den södra byggnadskroppens vindsplan. På ovanvåningen finns mot norr två rundbågiga igenmurade valvbågar. Troligen var dessa ursprungligen fönsteröppningar och tre till antalet. Detta kan man utläsa ur ritningar över Maskinella installationer. Väggarna är i tegel och på övre plan dels målade eller slammade direkt på teglet dels med synligt tegel liksom väggen som skiljer den södra byggnadskroppen ifrån mittflygeln. Sentida rumsavskiljande väggar är av vitmålade skivmaterial. Ytterväggarna är konstruerade med förstärkande vertikala tegelband mellan fönsteröppningarna. Under rivningen kunde man se fackverksstakstolar i järn som vilade på dessa tegelband.

I bottenvåningen är tegelväggarna vitmålade, taket är dels skivklätt dels av gjuten betong och golvet är av bräder eller klätt med plastmatta. I taket finns synliga betong- och I-balkar.

Utifrån ritningar över Lunds Lasarett Ångpannehus, Maskinella installationer kan man utläsa byggnadens tidigare funktion. Mittflygeln inrymde tidigare en stor sal i två våningar i vilken fem kanalpannor av Cornwalltyp stod uppställda, två för varmvattenproduktion och tre för ånga. Den nordligaste delen var något lägre och inrymde kolhuset. Under de båda byggnadskropparna finns källare där vissa rördragningar gick. Källaren var inte åtkomlig vid besiktningstillfället.

Kolhus och koltorn. Den omfattande utbyggnaden av lasarettet 1927-1929 medförde att man måste utöka kapaciteten för ångcentralen. I kolhuset, i norr, installerades ytterligare två ångpannor. Vid norrgaveln uppfördes då ett nytt något lägre kolhus med valmat tak, täckt med svart skivplåt. Kolhuset utrustades med elektriskt drivna koltransportörer och i anslutning uppfördes ett koltorn i öster. Senast har här funnits diverse verkstadslokaler. Koltornet var inte åtkomligt vid besiktningstillfället.

4. Ritningar och tryckta källor

Ritningar som gått att finna inom ramen för detta arbete:

- *Lunds Lasarett Ångpannehus, Maskinella installationer* (osignerad och odaterad, troligen 1912). Regionarkivet, Arkivcentrum syd, Lund.
- *Lunds Lasarett Ångpannehus, Sanitära installationer* (osignerad och odaterad, troligen 1912). Regionarkivet, Arkivcentrum syd, Lund.
- *Tillbyggnad av byggnad 26, maskinverkstad och tekniskt kontor*. 1976. Regionservice.
- *Tillbyggnad bottenplan, verkstad och gastubsförråd*. 1999. Regionarkivet, Arkivcentrum syd, Lund.
- Planritning 2010. Regionservice

Original fasadritningar, ombyggnadsritningar från 1927-29 har inom ramen för detta arbete inte gått att finna. Vid Regionarkivet, Arkivcentrum syd, finns även ritningar över det tidigare ångpannehuset som stod klart 1905.

Tryckta källor:

Ryding, Otto (1996). *Lund utanför vallarna: bevaringsprogram. D. 2*. Lund: Bevaringskommittén.
Blomqvist, Ragnar (1978). *Lunds historia. 2, Nyare tiden*. Lund: LiberLäromedel/Gleerup

5. Bilaga

Fotografier och ritningar bifogas digitalt.